

esse posse sufficientem causam ad commutandum, et non ad dispensandum absolute, et tunc non esse licitum dispensare, etiam illi qui utramque habet potestatem, sed tantum commutare. Ita sumitur ex Cajetano, d. q. 88, art. 12; Navar., c. 12, num. 63, est quae per se satis clara, quia hoc videtur frequentius et ordinarie contingere. Nam si sit votum reale, vix aliquis est tam pauper, qui non possit aliquam partem implere, vel in eadem specie operis, vel in alia per commutationem sine magno gravamine; et idem est cum proportione in votis personalibus, quia semper potest fieri aliquod opus pietatis in alia specie. Et ita vix potest esse causa quae cogat ad tollendam omnino obligationem, nisi interveniant circumstantiae positae in priori assertione, quae rarae sunt. Ex hac vero priori parte sequitur posterior, et eam probat fundamentum Sotii, quia ad fidelitatem dispensatoris pertinet, non liberaliter relaxare debita domini, quando recompensationem aliquam potest rationabiliter et snaviter exigere. Item hoc probant dicta circa posteriorem sententiam.

20. *An dispensatio illicita sit nulla.* — *Dubii resolutio.* — Sed quæres an dispensatio absoluta in eo easu data sit nulla, nam est illicita, et in hac materia illicitum et nullum videntur converti, ut supra argumentabamur. In contrarium vero facit, quia non omnino deest causa, ut supponitur, unde dispensatio partialis fuisset valida; ergo non est cur tota sit omnino invalida, quia utile per inutile non vitiatur. Responderi potest totum esse invalidum, quia est actus indivisibilis, et ultra potestatem. Item quia non est ulla ratio, propter quam in una parte valeat potius quam in alia; nec significari potest quam obligationem relinquat, vel quam auferat. Nihilominus dicendum censeo, si subdito non constet evidenter de insufficientia causæ, posse sine scrupulo uti dispensatione, propter rationem supra datum, quod potest et debet presumere pro Prælati; si autem constet de insufficientia causæ pro dispensatione, et sufficientia pro commutatione, posse ex vi talis dispensationis uti prudenti arbitrio, et commutationem facere etiam in minus, quia saltem ad hunc effectum poterit esse valida illa dispensatio, et ita omnibus difficultatibus satisfiat.

21. *Quan ob causam teneatur Prælatus cum aliquo absolute dispensare in voto, et non commutare.* — Tertio dicitur, aliquando posse esse causam sufficientem disjunctam (ut sic dicam) ad dispensandum vel commutandum, pro pru-

denti arbitrio Prælati, seu habentis potestatem, et tunc habet locum secunda sententia. Declaratur, nam suppono causam ad dispensandum tales esse posse aliquando, ut non commutare. Ita sumitur ex Cajetano, d. q. 88, art. 12; Navar., c. 12, num. 63, est quae per se satis clara, quia hoc videtur frequentius et ordinarie contingere. Nam si sit votum reale, vix aliquis est tam pauper, qui non possit aliquam partem implere, vel in eadem specie operis, vel in alia per commutationem sine magno gravamine; et idem est cum proportione in votis personalibus, quia semper potest fieri aliquod opus pietatis in alia specie. Et ita vix potest esse causa quae cogat ad tollendam omnino obligationem, nisi interveniant circumstantiae positae in priori assertione, quae rarae sunt. Ex hac vero priori parte sequitur posterior, et eam probat fundamentum Sotii, quia ad fidelitatem dispensatoris pertinet, non liberaliter relaxare debita domini, quando recompensationem aliquam potest rationabiliter et snaviter exigere. Item hoc probant dicta circa posteriorem sententiam.

22. Quarto ergo dicitur, regulariter loquendo, consilium esse non dispensare simpliciter, sed miscere commutationem, quod sufficienter probant usus et alia quae adduximus.

CAPUT XVIII.

UTRUM AD COMMUTANDUM VOTUM IN ALIQUID MELIUS SIT NECESSARIA POTESTAS PRÆLATI, ET CAUSA SPECIALIS?

4. *Quibus modis fiat commutatio.* — Commutatio, ut supra explicatum est, differt a

pura dispensatione, et ideo aliqua de illa in particulari addere necesse est, præsertim quod ad id in quo a dispensatione distinguitur. Sub commutatione autem redempcionem voti comprehendimus; convenit enim cum illa in generali ratione recompensationis, et in subrogatione (ut sic dicam) in obligatione voti, solumque materialiter addit, ut commutatio fiat in pecuniarum solutionem, vel consumptionem in eleemosynis, vel aliis piis operibus, quod ubi fuerit necessarium, dicemus. Hæc igitur commutatio triplex esse potest, scilicet, in melius, in æquale, et in minus; de hac vero ultima jam diximus; de aliis ergo sigillatim dicemus.

2. *Prima sententia.* — In hac ergo quæstione, prima sententia est, votum non posse commutari etiam in evidenter melius sine auctoritate Prælati. Ita sentit Richard., in 4. d. 38, articulo octavo, quæstione prima; dicit enim non oportere id fieri sine auctoritate Prælati; Sylvester autem, *Votum*, 4. q. 7, addit non posse; sequitur Palud., dicta d. 38, disp. 3, circa medium; indicat etiam ibi Major, q. 3, in fine, dum ait, unum modum implendi votum esse petendo commutationem in aliud Deo magis gratum. Et in eamdem sententiam solet citari D. Thomas, qui in d. art. 12, absolute et sine distinctione requirit auctoritatem Prælati ad commutationem. Eamdem sententiam tenet Panormitanus, c. *Scripturæ*, de Voto, n. 2, solumque excipit commutationem aliorum votorum in statum religionis. Idem in c. *Pervenit*, 2, de Jurejur., n. 2, ubi etiam idem tenet Felin., et idem sentit Innocentius, in c. *Debitores*, de Jurejur., ubi ait, posse Episcopum commutare pium juramentum in melius, sicut et votum, et idem sentit in c. 1, de Voto; unde cum in c. *Scripturæ* videtur dicere contrarium, loquitur de speciali commutatione in statum perpetuum religionis, de qua textus ille loquitur.

3. Fundari potest hæc opinio in illa prohibitione Levit. ult.: *Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis coverit, sanctum erit, et mutari non poterit, nec melius in malum, nec pejus in bonum.* Secundo, in c. 1, de Voto, ubi Prælati arbitrium postulatur ad commutandum votum in melius. Tertio, ex eodem textu, quia omnis commutatio, etiam in melius, includit dispensationem voti, ut ibi notant Innocent. et Panormit.; nam ita vocatur in illo textu. Quarto, ratione, quia promissio obligat ad solvendum in propria specie, ita ut non satisficiat debitor dando rem me-

liorem sine consensu creditoris, § 1, Inst. Quibus modis tollatur oblig., et l. 2, ff. Si certum petatur, et dictum est superiori tract., lib. 2; ergo etiam in voto non potest fieri talis solutio sine consensu Dei, per eum qui vices ejus tenet. Quinto, non potest quis propria auctoritate commutare jejunum præceptum in melius opus eleemosynæ; similiter non licet mihi commutationem facere rei alienæ in meliorrem, ipso inconsulto, ut vinum ejus accipere, relinquendo loco illius triticum, vel quid simile; ergo similiter, etc. Sexto, alias nulla possent esse vota reservata quoad commutationem in melius; consequens est falsum, ut constat in voto castitatis et religionis, et in professione religionis minus strictæ; nam interdum reservatur Papæ transitus ad strictiores; ergo.

4. *Prima assertio: commutatio voti in melius bonum fieri potest propria auctoritate.* — Nihilominus dico primo: commutatio voti in melius bonum fieri potest propria auctoritate, dummodo evidenter constet de excessu materiæ, seu rei in quam fit commutatio, et commutatio non sit specialiter per Ecclesiam prohibita. Hæc sententia est nunc frequentius recepta; tenet eam Cajet., d. q. 88, art. 12, et in Sum., verb. *Voti commutatio*; Soto, d. libr. 7, q. 4, art. 3; Covar., in cap. *Quamvis pactum*, 1 part., § 3, n. 4; Abul., Num. 30, q. 440; Navar., d. c. 12, n. 73; Angl., secundo tomo, q. de Voto, art. 8, diffic. 4; Cord., in Sum., q. 149; Armil., verb. *Votum*, num. 14; idem Angl., *Votum*, 4, n. 2, ubi ait, sufficere ad hanc commutationem, licentiam petitam, etiamsi non sit obtenta, argumento c. *Licet*, de Regul.; sed non est necessaria illa petitio licentiae extra casum in jure expressum de transitu religiosi ad arctiorem, ubi est specialis ratio et dispositio. Hanc etiam sententiam videtur tenuisse auctor legum Partitarum Hispanie, in l. 7, tit. 8, p. 1, licet Greg. Lop. legem limitare videatur ad casum speciale de commutatione votorum in statum religiosum. Sed licet in textu hoc contineatur, non tamen ut speciale, imo fundatur in universali principio, quod sit licitum votum in melius commutare. Nec D. Thomas est alienus ab hac sententia, licet illam non declaraverit, quia solum loquitur de propria commutatione, quæ aliquam dispensationem involvit, et in qua deliberare oportet, et judicare de beneplacito Dei. In commutatione autem in melius non includitur dispensatio, sed votum in rigore impletur juxta conditionem quam includit, ut ex-

plicabimus. Nec est necessarium arbitrium, quia loquimur in casu evidente, ut statim expponemus.

5. *Duobus modis posse votum in melius commutari.* — Ad probandum autem hanc partem, suppono duobus modis posse votum commutari in melius: uno modo, quasi ex necessitate, quia non posset fieri id quod melius est, implendo votum, sed illa duo sunt simul incompossibilia, ut si quis vovit peregrinari, et postea judicet esse melius servire illo tempore hospitali, vel semper. Secundo, fieri potest magis voluntarie, omittendo minus propter melius, quamvis successive, et sine incommmodo posset utrumque fieri. De priori modo res est facilioris probationis, nam ex natura voti fere evidenter sequitur: quia de ratione voti est, ut non impedit majus bonum; unde in omni voto includitur conditio: *Dummodo non impediatur majus bonum*, ut supra, libro 2, late dictum est; sed in eo casu votum impedit majus bonum, si in propria specie impletetur, ut supponitur; ergo non potest ad id obligare; ergo tunc sine dubio commutatio per se licita est. Et ita in illo fatetur Sylvester cum Anton., in d. c. *Pervenit*, 2, de Jurejur.; dicit autem illam tunc non esse commutationem, quia votum in eo casu non obligat. At hoc solum pertinet ad modum loquendi, et in rigore non est verum, quod votum non obliget; nam revera absolute obligat, licet non obliget ad omittendum melius propter minus bonum.

6. *Probatur ultima pars assertionis.* — Verumtamen etiam in posteriori modo voluntariae commutationis procedit assertio. Cujus ratio est, quia talis voti commutatio est consentanea fini voti, qui est promovere homines ad melius bonum, et Deo magis gratum; ergo ubi in melius commutatur, optime impletur. Secundo, quando in promissione est moraliter certum, creditorem acceptare solutionem, certum etiam est illam sufficere ad implendam promissionem; sed hic est moraliter evidens acceptari a Deo majus obsequium, praetermissio minore, nam semper vult fieri a nobis quod est melius et sibi gratius. Dices, id, quod est voto promissum, licet in se sit minus, ex circumstantia voti fieri melius. Sed hoc nihil obstat, quia per commutationem tota illa honestas transfertur in aliam materiam, nam fit ex intentione implendi votum, et colendi Deum, et ita semper manet excessus, quam materia ex se habet. Tertio, ex priori puncto sumitur optima ratio, quia votum nunquam co-

git ad eligendum minus bonum, etiam supposito quod homo nolit utrumque bonum facere, quia hoc etiam esset contra finem voti, et contra rationabilem voluntatem, quae in Deo semper presumitur; ergo etiamsi homo (non ex necessitate, quia non potest utrumque bonum facere, sed ex voluntate, quia non vult utrumque simul facere) eligat melius opus, per illud implet votum.

7. Ultra has vero rationes, quae per se videntur efficaces, jura etiam favent huic sententiæ, præsertim c. *Pervenit*, de Jurejur., in quo dicitur non frangere promissum etiam juratum, qui in melius illud commutat. Nam, licet Sylvester plures Glossas adhibeat, omnes sunt voluntariae, et sine fundamento in textu, vel ex natura rei. Una tantum potest adhiberi, scilicet, ut maxime id procedat, quando recompensatio est evidenter melior respectu creditoris, et illi magis grata, quod plane locum habet in re de qua tractamus. Et ita etiam conductit c. *Scripturæ*, de Voto, nam, licet specialiter loquatur de commutatione voti temporalis in perpetuum religionis, non videtur ibi speciale privilegium concedere religioni, ut multi Canonistæ exponunt, sed declarat potius, quod intrinsece sequitur ex hoc, quod per tales commutationem Deo majus obsequium exhibetur. Præterea simili modo induci potest c. *Licet*, de Regul., quatenus declarat licitum esse transitum ad arcetorem religionem sine consensu Prælati, quod est etiam fundatum in illo principio, quod votum non est impeditivum majoris boni.

8. Denique etiam c. 1, de Voto, juvat potius quam obstet; probat enim primam limitationem in assertione positam, et ita etiam conclusionem confirmat. Limitavimus enim conclusionem, ut procedat, quando excessus materiæ, in quam votum commutatur, certus ac evidens sit, ut citati auctores, præsertim Cajetanus et Navarrus, adnotarunt, unde fit ut in casu dubio non liceat commutationem facere propria auctoritate. Quae est communior sententia Doctorum, ut videbimus capite sequenti; nam eadem est ratio in hoc, quae est de commutatione in æquale, de qua ibi dicemus. Et ratio reddi potest, quia in dubio melior est conditio possidentis; Deus autem possidet jus suum ratione voti; ergo in dubio de qualitate materiæ solvendum est votum in propria specie, ad quam Deus habet jus. Hoc etiam confirmant rationes factæ pro priori sententia. Denique hoc probat dictum cap. 1,

quatenus ait, ab ejus, qui præsidet, pendere illius est causa consideranda. Post considerationem autem circumstantiarum variis modis potest firmari mens Prælati: unus est, ut probabiliter judicet commutationem esse in melius, cum certitudine quod non sit in minus, et tunc sine alia causa poterit illam facere, quia potest suum probabile judicium sequi, quo posito, procedunt a fortiori rationes factæ in priori parte assertionis, ut constat. Alius modus est, ut certo judicet commutationem ad minimum esse æqualem, et dubitet an sit etiam melior, certus autem moraliter sit non esse in minus. Et tunc credo posse etiam sine speciali causa commutationem facere, quia fideliter tractat negotium Domini, cum de æqualitate sit certus, et per dubium se exponat occasione lucrandi aliquid Domino, sine periculo perdendi. Tertius modus esse potest, ut certo, vel probabilius credat, commutationem non esse in melius, et potius dubitet an sit in minus, et tunc credimus necessariam esse aliquam causam propter contrariam rationem, quam in sequenti capite latius expendemus, et inde etiam constabit levem sufficere.

9. *Secunda assertio: quando commutatio in melius est evidens, sine causa est licita.* — Dico secundo: quando commutatio in melius est evidens, sine causa est licita; quando vero est dubia, interdum requiret aliquam causam, levius autem sufficiet. Unaquæque pars hujus assertionis sumenda est cum proportione ad protestatem, per quam fieri potest talis commutatio. Diximus enim hanc commutationem fieri posse propria voluntate voventis; ita ergo nunc dicimus in ipsa magnitudine seu excessu solutionis intrinsece contineri sufficientem causam commutationis, et ideo non esse aliam necessariam. Item quia votum ipsum a principio nunquam obligavit ad omittendum melius bonum propter minus; et ideo sine nova causa semper licet illud præferre. Et ita docent consequenter auctores nostræ sententiæ, et præterea Angel. infra, n. 40; et Nav., n. 63. Quin potius etiam Abb., c. 1, de Voto, num. 3, et Sylvest., *Votum*, 4, q. 8, dicunt, licet commutatio hæc debeat fieri per Prælatum, posse fieri sine alia causa. Contra hanc vero partem refert Angelus Innocentium, in tit. de Observa. jejun., n. 2; et Archid., in cap. *Presbyter*, 82, d. n. 3. Sed illi tantum dicunt, jejunia votiva posse redimi auctoritate superioris, si utilitas subsit; non tamen declarant esse necessariam aliam utilitatem vel causam præter excessum operis, in quod fit mutatio vel redemptio; vel etiam intelligunt requiri aliam utilitatem, quando in ipsa redemptione non est evidens excessus.

10. Probatur ergo jam altera pars de casu dubio, in quo judicium et auctoritas superioris postulatur, ut diximus, et ideo respectu

pria auctoritate commutari in strictiorem religionem, quando constat de majori perfectione; quia tale votum ordinatur praecipue ad bonum spirituale personae promittentis; et ideo licet ipsimet religioni fieret specialis missio, licita semper esset commutatio in perfectiorum, quia haec conditio semper intelligitur inclusa. Atque hinc a fortiori fit, posse Praelatum hanc commutationem facere, etiam in casu dubio, et idem est de omni illo qui habet potestatem delegatam ad commutanda vota sine praedictio tertii: haec enim vota non censentur commutari cum praedictio tertii, ut ex dictis constat.

12. *Fit satis fundamentis oppositae sententiae.* — Ad primum fundamentum contrariae sententiae sumptum ex Levit. ult., primo dicendum est, legem illam non fuisse universalem, sed de solis animalibus aptis ad sacrificia, ut advertit Abul., quæst. 33. At in aliis votis non prohibebatur commutatio, et redemptio, ut ex antecedentibus et subsequentibus legibus ejusdem capituli constat. Unde in reliquis, quorum ibi non fit mentio, fieri poterat secundum dictamen juris naturalis, quia non extendebatur ad illa prohibitio. Unde multo minus extenditur ad vota legis gratiae, in qua lex illa non obligat, tum quia ceremonialia cessarunt, ad quæ illa pertinebat; tum etiam quia materia illius prohibitionis non habet locum hoc tempore, cum nunc nulla animalia idonea sint, ut offerantur Deo in sacrificium, sed solum Agnus immaculatus. Addit vero D. Thomas, d. art. 10, ad 1, illa animalia vota Deo, eo ipso fuisse consecrata Deo, et ideo non potuisse commutari, ne ad usus profanos res Deo semel consecratæ converterentur, et ita dicit hoc esse cum proportione servandum in lege gratiae, non ex vi legis Moysis, sed naturalis; quia si quis voeat calicem, et illum consecratum offerat, non poterit amplius commutari. Idem habet Abul., Num. 30, q. 102, et Levit. ult., q. 33; ut tamen idem tradidit in q. 29 et 138 et seq. in idem caput, illa sanctificatio non erat alia, nisi quæ provenit ex auctoritate illius legis, quia, scilicet, illa animalia per votum ita manebant Domino applicata, ut non possent mutari, et illa immobilitas applicatio dicebatur sanctificatio. Talis autem consecratio ex vi voti non invenitur in lege nova, ut etiam de voto solemnii infra dicimus. Et ideo nec per proportionem potest illa lex presenti temporis applicari. Nam si calix consecratus non potest in alienos usus converti, non est ratione voti, sed ratione propriæ

consecrationis: unde illa sublata per fractionem, posset fieri commutatio. Item calix voto promissus, licet consecratus, potest alteri loco applicari per voti commutationem. Simpliciter ergo dicendum est illam legem fuisse ceremoniale, et cessasse, ut ibi dixit Oleaster.

13. Ad secundum, ex cap. 1, de Voto, jam responsum est illud procedere, quando excessus non est evidens. Et similiter dicitur ad 3, in commutatione evidenter in melius non fieri dispensationem, sed rigorosam solutionem. Neque in hoc probamus sententiam Innocentii et Panormitani, de qua etiam supra dictum est. Ad quartum respondetur, satis constare de consensu Dei, quando res est evidenter melior, neque in hoc esse Deum cum homine comparandum; nam homo suam utilitatem peculiarem respicit, et interdum suam voluntatem, et aliquando in illo est pro ratione voluntas. Ad quintum respondetur, primum exemplum de lege non esse simile, quia votum in sua origine pendet ex propria voluntate, lex autem a voluntate Praelati emanat, et ideo votum potest per eamdem voluntatem mutari, quando constat de consensu creditoris, quia per quas causas nascitur obligatio, per easdem mutari potest; non sic autem lex, sed per voluntatem superioris mutanda est. Accedit quod obligatio voti, cum sit ex voluntate voventis, potest transferri in aliam materiam, et ita ex illa parte semper servatur æqualitas; obligatio autem obedientiae seu pracepti non potest ita transferri, et ita deficiet. Denique lex absolute prescribit rem praecipit, et facit illam esse necessariam, et ideo jam non potest habere rationem boni, quidquid impediverit observationem legis. At votum non facit rem simpliciter necessariam, sed respiciendo semper ad melius bonum, et includendo conditionem et quasi exceptionem: Dummodo illud non impediatur. Aliud vero exemplum de commutationibus humanis, jam dictum est non esse simile, et assignata est ratio differentia: ubi autem inter homines constaret evidenter de beneplacito domini seu creditoris, tunc procederet similitudo, et potius juvaret.

14. Sextum argumentum probat limitationem secundam, quam in prima assertione posuimus: nam in aliquibus votis gravioribus, praesertim perpetuis, judicium de meliori bono difficile est, et ideo Ecclesiæ Praelati, praesertim Pontifex, merito potest illud sibi reservare, nam spirituale potestatem habet ad declarandum quid sit Deo magis acceptum, imo

sæpe aliqua mutatio, licet in individuo sit melior, ad bonum commune non expedit, et ideo potest etiam prohiberi, ut sine auctoritate Praelati non fiat. Et ita potest Pontifex prohibere transitum ab una religione in aliam sine suo consensu, etiamsi arctior esse videatur. Vel etiam sic vetuit mutare votum factum in subsidium terræ sanctæ in aliam eleemosynam, sine exceptione melioris, quia in ordine ad commune bonum illud censebatur melius, et in universum est melius in hoc subesse iudicio Praelati, quando per prohibitionem illud interponit; seclusa autem speciali prohibitione, votum natura sua illam commutationem admittit.

CAPUT XIX.

UTRUM AD VOTI COMMUTATIONEM IN AEQUALIS
AUT MINUS, PRAELATI AUTORITAS ET CAUSA
REQUIRANTUR?

1. *Opinio aliquorum.* — De commutatione in aequalis aliqui opinati sunt, fieri posse propria voluntate, et consequenter absque aliqua speciali causa. Ita tenet Medin., in Instruct., cap. 14; sequitur Henrig., lib. 2 de Poeniten., cap. 20, § 5, qui tribuit hanc opinionem Angelo, Cajetano, Abulensi, et Armillæ, sed immrito, ut constabit. Refert etiam Pedraz., in Sum., circa primum praecipuum, § 8; et Alcozer, in Sum., cap. 16, concl. 7. Sed hunc videre non potui, ille vero de sola commutatione in melius loquitur, et de ceteris sentit contrarium. Tribuit etiam Soto, l. 7 de Just., quæst. 2, art. ult., et quæst. 4, art. 3. Verumtamen in priori loco nihil dicit, in posteriori autem solum unum verbum dubitantis habet. Ait enim: *Forte, si certum esse possit rem esse aequalis apud Deum valoris, inconsulto Praelato, posset fieri commutatio.* Sed statim corrigit dubitationem, dicens, *sed tamen non esse adeotuta, quia dum agitur de qualitate, alienum requiritur judicium.* Et in sequentibus multa inculcat, quibus satis ostendit in contraria sententia firmasse judicium. Nam imprimis paulo inferius ait, quando dubium est an mutatione in melius vel in minus fiat, imo *ubi certissimum non sit opus esse excellentius, semper esse auctoritatem Praelati necessariam;* ergo ubi solum constat de equalitate, multo magis sentit esse necessariam. Et infra dicit, omnem commutationem, quæ non est in melius, postulare justam causam; ex quo etiam sequitur postulare potestatem superiorem, ut

3. *Prima assertio: ad commutationem voti in aequalis bonum necessaria est auctoritas Praelati.* — Nihilominus dico primo: ad commutationem in aequalis bonum, etiamsi constet certo esse tale, necessaria est auctoritas Praelati. Hæc est sine dubio sententia D. Thomæ, dicto art. 2, quia absolute ad commutationem requirit Praelati auctoritatem; commutatio autem simpliciter dicta maxime significat aequalis, tum quia commutatio ex se postulat aequalitatem, juxta sententiam Aristotelis, 5 Ethic., c. 4; tum etiam quia alias non oportueret commutationem distincte numerare praeter dispensationem, si solum de commu-